

СОЦІАЛЬНА ДОКТРИНА РИМО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ: ТВОРЧА РОБОТА ЖІНКИ

Актуальність питань, які розглядаються в статті, зумовлені тим, що людина завжди стояла і стоятиме в центрі інтересів будь-якої релігійної структури, а надто якщо цією структурою є така авторитетна, сильна та впливова Церква як Римо-католицька. На сьогодні централізований католицизм свою соціальну позицію представляє як моральне удосконалення людини шляхом співпраці з іншими людьми заради спільного досконалого майбутнього. Метою статті є розгляд соціальної концепції католицизму, яка наскрізь пронизана ідеями провіденціалізму. Останньому властиво розглядати соціальний розвиток людства відповідно до Божого плану. Вінцем же творіння Всевишнього є людина (чоловік і жінка, незалежно від статі), тому «Церква реалізовує свій план через людину, але не в абстрактному, а в конкретному, живому, суспільному вимірі», - зазначає кардинал Йозеф Гьофнер [Гьофнер Й. Християнське суспільне вчення. – Львів: Свічадо, 2002. – С. 10]. Шляхом постійної евангелізації людства, Церква намагається вплинути на покращення життя людини, прагне вказати на християнство як вірний спосіб життя. Але світ, де на зміну жахоттям війни прийшла «війна цивілізацій», «війна культур» досконалим не назвеш. Також не можна побачити великого прагнення людства до морального розвитку, духовного вдосконалення, а лише потяг до накопичення матеріальних благ.

В статті доведено, що Римо-католицька Церква має за постійну свою мету турботу про людину у всіх її життєвих проявах, в тому числі й в широкоаспектному суспільному житті. Показано також, що виразником цього є ряд соціально орієнтованих енциклік, книг, статей, документів на соціальну тематику, що засвідчують ґрунтовний інтерес РКЦ до соціальних питань. Християнське соціальне вчення називають ще соціальною доктриною Церкви, соціальним кодексом Церкви, християнською соціальною доктриною, та відрізняючись трохи за назвами, етимологічна сутність залишається незмінною. Сьогодні поняття «соціальна доктрина Церкви» стосується сукупності вчень та настанов, запропонованих Церквою в соціальній сфері протягом останнього століття. Аналізу соціального вчення католицизму присвячено низку видрукуваних останнім часом праць. Зокрема ті чи інші його аспекти розглядаються в трьох випусках тематичних збірників «Україна – Ватикан», в працях професора Петра Яроцького, який є відповідальним редактором книги «Католицизм в Україні». Проте в цих працях вчення Церкви про місце жінки розглядається лише побіжно.

* Погоріла Л.М. – аспірант кафедри філософії Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Соціальна доктрина Римо-католицької Церкви охоплює такі життєві сфери як економічна і політична діяльність людини, взаємозв'язки міжнародного співтовариства, акцентує увагу на охороні довкілля та зміцненні миру, торкається проблем інформаційної діяльності людини, родинного життя, визначає пастирську діяльність, місію, завдання та обов'язки Церкви у соціальній сфері. Беручи це до уваги, можна зазначити, що ряд вищезазначених проблем є чи не найактуальнішим на сучасному етапі розвитку людини.

Основним завданням нашої статті є аналіз соціально спрямованих поглядів Римо-католицької Церкви, розкриття змісту позиції Церкви до суспільно важливих проблем сьогодення, погляд на жінку, як на активно діяльний суб'єкт у сфері соціальних питань, її внесок у розбудову християнського соціуму.

Польський священик Юзеф Майка у своїй книзі «Соціальне вчення католицької церкви» пропонує ідеї деяких дослідників (Меньє, Прудона, Кабе та інших), які висували теорію, що вказувала на Ісуса Христа як на першого соціального реформатора, а також на те, що його вчення носить винятково соціальний характер (Майка Ю. Социальное учение католической церкви. - Рим – Люблин: Издательство Святого креста, 1994. – С.53).

Відтак, діючи соціально спрямовано ще з початку свого існування, Церква однак вважає головним своїм соціально направленим поштовхом вихід енцикліки папи Лева XIII «*Rerum novarum*» у 1891 році. Прагматично дивлячись у майбутнє понтифік порушив досить актуальні проблеми – питання приватної власності, гідної оплати людської праці тощо.

Термін «соціальна доктрина», яким наразі прийнято називати весь комплекс соціальних поглядів, було введено в широкий обіг після Пія XII, який стверджував, що під впливом настанов та у світлі енцикліки Лева XIII постало справжнє католицьке соціальне вчення, яке щодня розвивають і збагачують невтомними зусиллями ті, кого називаємо помічниками Церкви. Вони не обмежують це вчення кабінетними стінами, а виходять з ним у світ і у вир життя [Компендіум соціальної доктрини церкви. – К.: Кайрос, 2008. - С.13].

До соціально орієнтованих енциклік Римо-католицької Церкви можна віднести «*Quadragesimo anno*» Пія XI (1931), «*Mater et Magistra*» (1961), «*Pacem in terris*» (1963) Івана XXIII, «*Populorum progressio*» (1967), «*Octogesima adveniens*» (1971) Павла VI, «*Laborem exercens*» (1981), «*Sollicitudo rei socialis*» (1987), «*Redemptor hominis*» (1979), «*Centesimus annus*» (1991) Івана Павла II. Саме на прохання Святішого Отця Івана Павла II було укладено Папською радою «Справедливість і Мир» Компендіум соціальної доктрини Церкви, у якому викладено стислий, але повний огляд соціального вчення Римо-католицької Церкви.

Квінтесенція католицьких соціальних поглядів «Компендіум соціальної доктрини Церкви» повною мірою охоплює всі сторони суспільного життя

людини. Активним суб'єктом такої діяльності Компендіум бачить людську особу - рівно як чоловіка, так і жінку, не надаючи якогось пріоритетного статусу окремій статі. Однак розуміючи те, що в дійсності жінка довгий час не була прямим учасником суспільствотворення й простежуючи гендерно позитивні процеси сучасності, Церква підтримує активізацію цих процесів. Зокрема, у Компендіумі зазначається: «Жінка доповнює чоловіка, подібно як чоловік доповнює жінку: чоловік і жінка взаємозбагачують один одного не тільки на психологічному і фізичному, а й на онтологічному рівні» [Компендіум соціальної доктрини церкви. – С. 100].

З часу свого виникнення та активного функціонування християнство характеризувалось великою гуманістичною спрямованістю. Крім того, богослови постійно підкреслюють той факт, що саме поширення християнської релігії змінило погляд на роль і місце жінки в суспільстві і надало жінці статусу рівноправного члена соціального колективу. Дослідники гендерних відносин погоджуються з цим фактом, але критично відзначають, що сувора багатовікова патріархальна традиція міцно протистояла таким християнським «нововведенням». Нова для жінки роль диякониси, проповідниці, активного творця християнського світогляду швидко вичерпала себе. Жінка знову прийняла на себе звичну їй роль дружини, матері й домогосподарки.

Однак заклик апостола Павла про те, що нова релігія не поділятиме людей за статевими ознаками, все-таки змусив суспільство по-іншому сприймати покликання та роль жінки. Луїджі Падовезе, викладач патристичного богослов'я, розглядаючи соціальні аспекти у вченні Отців Церкви, зазначає, що, індивідуалістично відрізняючись, їх все ж таки об'єднувала патріархальна андроцентрична направленість поглядів, а їхнє соціальне вчення «перебувало радше на рівні стимулів та настанов, ніж на рівні конкретного пошуку способів вирішення соціальних проблем» (Соціальна доктрина Церкви. Збірник статей. – Львів: Свічадо, 1998. – С. 8). Однак все-таки багато хто з дослідників спирається на закладений Отцями та Вчителями Церкви фундамент соціального вчення. Августин Блаженний, зі своїми «революційними» для того часу поглядами, все ж таки не був соціальним автором в повному розумінні цього слова, але його думки щодо буттєвого призначення людини цитуються й по-сьогодні. Жінку Аврелій розглядав як помічницю чоловікову (так, як це й заповідав Бог-Творець), зазначаючи, що «будучи рівною чоловікові в духовній сфері, жінка залишається нижчою за нього в мирських справах унаслідок ототожнення її з нижчою, мирською сферою взагалі» [Чухим Н. Візія жінки у західній філософській традиції – К.: Київський інститут гендерних досліджень, 2006. – С. 70].

Християнські автори збігалися на тій думці, що найкращим внеском жінки в соціотворення є її репродуктивна функція і виховання дітей в євангельському дусі світосприйняття. Реформаційно налаштоване християнство прирівняло жінку до чоловіка лише в духовній сфері (хоча, як

відомо, церковні мужі довго вирішували питання про жіночу душу!), а соціальна сфера в широкому розумінні цього слова ще надовго залишатиметься зачиненою для жіночої половини населення.

Протягом багатьох століть активним творцем соціальних процесів виступав лише чоловік: він займав чиновницькі посади, приймав закони, керував державою, вирішував людські долі. Яскравим прикладом ідеї патріархально-абсолютистського устрою життя виступало вчення англійського філософа Роберта Філмера, який запоруку нормальних відносин в суспільстві вбачав в його ієрархічній структурі. Постійно спираючись на Біблію, вчений у створенні Адама, якого було створено першим за Єву, бачить той факт, що цією дією Бог надав чоловікові привілейоване становище: саме чоловік має контролювати всі суспільні процеси й бути патріархом як своєї родини, так і суспільства. Однак Філмерова патріархальна теорія зазнавала певної критики. Так, зокрема, не погоджувалися з такою позицією Томас Гоббс та Джон Локк. Перший, англійський філософ-матеріаліст, надавав жінці особливого статусу завдяки її материнському праву: народжуючи дитину, жінка стає її абсолютним захисником. Однак статус матері не звільняв жінку від «опіки» чоловіка, та й материнське право саме по собі є лише природним правом, а виникнення суспільних відносин підводить жінку в підлегле становище. Прогресивним зрушенням Гоббса в поглядах на місце жінки в соціумі є те, що він бачив у ній рівноправну сторону в укладанні сімейного договору. Тому що для філософа сім'я – «це радше конвенційна, договірна, тобто соціальна, а не природна форма» [Чухим Н. Візія жінки у західній філософській традиції – С. 106].

Джон Локк, англійський філософ-сенсуаліст, також вдавався до критики поглядів Філмера. Зокрема, також використовуючи практику інтерпретації Святого Письма, він у акті творення людини простежує бажання Творця надати право панування світом як чоловікові, так і жінці, а не лише одноосібно чоловікові, як це тлумачив Філмер. Посилаючись на Книгу Буття, Локк показує, що «жінка має ту саму природну свободу і рівність, що й чоловік». Питанням взаємовідносин та взаємозалежності жінки і суспільства цікавився ряд філософів, зокрема інтелектуали-філософи епохи Просвітництва, представники класичної німецької філософії, зокрема І.Кант, Г.В.Ф.Гегель. Кожен з мислителів мав індивідуальне бачення місця і ролі жінки в суспільстві. Однак об'єднуючим чинником завжди виступав патріархально орієнтований світогляд вчених.

Однією з найголовніших причин, яка дала сильний поштовх до соціалізації жінки, став розвиток промислового виробництва. Крім того, «еволюційні зміни суспільного становища жінок були пов'язані насамперед з процесами урбанізації, бюрократизації та демократизації», зазначають науковці [Основи теорії гендеру: Навчальний посібник. – К.: К.І.С., 2004. – С. 185]. Також, слід зазначити, що часи революцій та воєн змусили жінку прийняти на себе найважчий удар й забути про власну делікатність та

жіночність, змушували жінок мужніти, забуваючи про свою жіночу першосутність.

Ряд соціально спрямованих енциклік, які передували двом світовим війнам та слідували за ними, вказують на те, як болісно переживала Церква людське горе, втрати та жахіття, які були спричинені війною, і яка вкотре наголосила на безцінності людського життя та вкотре закликала до миру. У 1941 році папа Пій XII вимагає справедливості як основи миру і формулює принципи відновлення міжнародного порядку, якими є правильне використання благ, праця і сім'я [Див.: Сотий рік. Енцикліка вселенського архієрея Івана Павла II. - К.: Кайрос, 2001. – С. 7].

Всі католицькі богослови відзначають появу енцикліки «*Regum poarum*», як реакцію на гостроту і актуальність проблеми взаємовідносин людини і капіталу. Церква приймає нові зміни, що були спричинені науково-технічною революцією, і намагається посприяти вирішенню багатьох проблем, які ставали б на заваді нормальному християнському розвитку особистості. Крім всього іншого, в цьому документі виявилася спроба, новаторська між іншим, стати на захист інтересів жінки, яка поставала в новій для себе ролі активного суб'єкта громадської діяльності.

По мірі того, як поставали проблеми, Римо-католицька Церква широко актуалізувала їх та якісно сприяла їх інтенсивному вирішенню. Так, поза увагою Церкви не залишилась проблема забруднення навколишнього середовища, урбанізації, зростання кількості населення, бідності, що заповонила ряд країни, проблема краху сім'ї тощо.

Якщо раніше питання жінки завжди співвідносили з питанням сім'ї, дітей та домогосподарства, то наразі, у зв'язку з бурхливим феміністським рухом та намаганням жінок побачити себе в інших ампуах, ніж берегині родинного вогнища, перед Церквою постає «нова жінка», яка нарівні з чоловіком намагається вирішувати соціальні питання.

Хоча Другий Ватиканський Собор став символічним християнським соціальним рушієм, але все ж головну та остаточну роботу із соціалізації жіноцтва провів папа Іван Павло II. У своєму синодальному Апостольському повчанні «Покликання і місія мирян» понтифік зазначав: «Це завдання є завданням усіх членів Церкви і суспільства, але особливо – самих жінок; вони повинні відчувати зацікавленість і покликання до діяльності у перших рядах» [Покликання і місія мирян. Післясинодальне апостольське повчання Святішого Отця Івана Павла II. – Львів: Місіонер, 1998. – С. 113]. «Чітке визнання особистої гідності жінки – це перший крок, який треба здійснити у напрямку забезпечення її повнокровної участі як у житті Церкви, так і у суспільному і громадському житті» [Там само].

Папа Іван Павло II своєю активною соціальною діяльністю змусив світ по-новому подивитися на статус, місце та роль жінки. Тут можна провести цікаву аналогію: якщо християнська релігія на зорі свого зародження поламала стереотип щодо жіночої другорядності та меншовартості в суспільстві, то широконаправлена діяльність Івана Павла II вказала на

жіночий потенціал як на безцінну невичерпну скарбницю людської доброти, толерантності, любові та віри. Попереджуючи «гендерну епоху католицької Церкви», папа Павло VI в одній із своїх промов заявив: «... Жінка повинна брати участь у живій і діяльній структурі християнства таким чином, щоб проявити ті свої можливості, які ще не були з'ясовані», цитує одного із своїх попередників папа Іван Павло II у Апостольському листі «Про гідність і покликання жінки» [Про гідність і покликання жінки: Апостольський Лист Святійшого Отця Івана Павла II з нагоди Марійського Року (15.08.1988р.). – Львів: Місіонер, 1995. – С. 4]. Цю працю понтифік присвячує проблемі жінки у сучасному мінливому швидкотемпному світі.

Римо-католицька Церква чи не єдина з ряду впливових релігій особливе місце відводить Діві Марії, жінці, яку часто християни називають «новою Євою», розуміючи під цим те, що власне жінці було дано відкупити (народження Спасителя людства) той гріх, який через жінку був спричинений (гріхопадіння сталося через Єву). Культ Богородиці у католицькому вченні настільки розвинений, що це дало підставу з'явитися окремій науці - Маріології. Крім того, західна християнська традиція широко популяризує новозавітній образ Диви Марії, закликаючи своїх віруючих-жінок (яких, зазвичай, більша половина) слідувати їй безапеляційній вірі в Бога та самовідданому служінню йому. Діва Марія (жінка!) «знаходиться в центрі спасенної події Самооб'явлення Бога» [Там само. - С. 8] і постає ідеальним образом слухняності, покори, доброти та віри.

В текстах Нового Завіту про Марію, дружину теслі Йосипа, сказано не багато, навіть сам Ісус-син називає її просто «жінка», не виділяючи тим самим її з натовпу власних послідовників. Однак Церква побачила в ній не просто матір, не просто вірну та слухняну ученицю, а досконалий приклад для наслідування та ідеальний набір людський чеснот. Римо-католицькою Церквою було прийнято ряд догматів про Діву Марію: в 431 році на III Вселенському Соборі в Ефесі був прийнятий перший догмат – про визнання Диви Марії Богородицею та Царицею Небесною, а в 1854 році був прийнятий наступний богородичний догмат про непорочне зачаття Марії її матір'ю Анною. Приймавши два останні догмати – в 1950 році про тілесне піднесення Богородиці на небо після її смерті та в 1964 році II Ватиканським Собором Діву Марію було проголошено Матір'ю Церкви, тим самим католицька Церква утвердила власний маріологічний статус та підкреслила власну зацікавленість в проблемах жінок.

Широко популяризуючи культ Богородиці, Римо-католицька Церква й у звичайній жінці прагне бачити велике стремління до християнського удосконалення, до піднесення власної неповторної індивідуальної гідності та покликання. Енцикліка «Redemptoris Mater», нагадуючи, що «марійський вимір християнського життя знаходить особливе виявлення стосовно до жінки та її суспільної позиції», говорить: «Жіноцтво дійсно становить особливий зв'язок з Матір'ю Спасителя. Жінка, дивлячись на Марію, відкриває у ній секрет гідного пережиття своєї жіночності і справжньої

самореалізації» [Покликання і місія мирян. Післясинодальне апостольське повчання Святішого Отця Івана Павла II. – Львів: Місіонер, 1998. – С. 116].

Саме на жінку, як на особу, яка наділена більшою чуттєвістю, інтуїтивністю, терпимістю та здатністю до співпереживання та співчуття, католицька традиція покладає надію глибокої гуманізації та моралізації суспільства.

Завжди мир і порядок в соціумі вимірювався благонадійністю родин, які були його базою, основою, однак наразі весь християнський світ говорить про кризу сім'ї. Нівелювання вічних сімейних цінностей похитує стабільність суспільних вимірів, тому Церква б'є на сполох і закликає людство зосередити увагу переважно на збереженні міцної та сильної родини, яка виступатиме гарантом у впевненому суспільному майбутньому. Богослови переконані, що, закладаючи власним дітям основи християнської моралі, їх мати робить неоціненний вклад в майбутнє суспільних взаємовідносин.

Проблеми, які заповнили суспільний простір, потребують швидкого та повного їх вирішення. І тут без участі жіночої сторони не обійтись. Християнська католицька Церква, звертаючись до Христового досвіду залучення жінок до мирських справ, підтримує активну участь жінки у вирішенні актуальних проблем сучасності (біоетичні проблеми, криза сім'ї тощо).

Однак помилкою було б вважати лояльне відношення Церкви до тих змін (часто агресивних, жорстких, навіть таких, які не відповідають людській природі), які заповнили простір сучасності. Римо-католицька традиція не схвалює намагання сучасної жінки звалити на себе ряд чоловічих обов'язків, негативно ставиться до жіночих спроб агресивно-феміністського характеру заявити про себе в сучасному світі (так само не сприймаються чоловічі прояви жіночності; взагалі такого роду сучасний біологічно-гендерний «взаємообмін» наражається на жорстку критику з боку Римо-католицької Церкви).

Церква вважає своїм обов'язком нести нормальні погляди на сутність чоловіка і жінки та їхнє призначення у світі, зокрема в такому надто мінливому як сучасний.

Хоча з першого погляду ця проблема видається не досить актуальною, навіть застарілою, однак вона існує і потребує нагального вирішення – мова йде про трудову дискримінацію жінок. Незважаючи на те, що сучасні жінки мають повний доступ до отримання кваліфікованої освіти та мають повне право на відповідне робоче місце, це право не завжди має пріоритетну лінію, а часом - зовсім ігнорується. Багато форм дискримінації, образливих для гідності та покликання жінки, продовжують існувати у сфері праці як наслідок історичних умов, що кривдили жінку, «прерогативи якої було спотворено», а сама вона «витіснена на маргінеси суспільства чи навіть перебуває у рабстві» [Компендіум соціальної доктрини церкви. – С. 188], такими категоричними словами оперує Церква щодо такої несправедливої ситуації, яка має місце на ринку праці. Така позиція Римо-католицької

Церкви дивує, тому що людина звикла сприймати християнське вчення щодо жінки, як тільки до дружини, матері та домогосподарки. Однак сучасна католицька позиція дуже сильно відрізняється від мислення середньовічної Церкви. На сьогодні католицька влада зацікавлена у вирішенні чи не всіх нагальних проблем сучасності, в тому числі й в налагодженні діалогу між суспільством і жінкою.

Загальний феміністичний рух, що захопив різною мірою весь світ, має своє «представництво» і в сучасній католицькій Церкві. Хоча соціально-християнський фемінізм і вважають найконсервативнішим відгалуженням в ідеології фемінізму, однак тонко відчуваючи зміни в суспільстві Римо-католицька Церква не проігнорувала феміністичні настрої соціуму й запропонувала власне бачення позиції сучасної жінки в суспільстві. Церква підтримує жінку, стає на захист її професійних прав, виступає за гідну оплату праці та проти ущемлення прав працюючих матерів, стоїть на позиції охорони жінки від сексуального насилля, рабства, наполягає на ліберальному відношенні до жінки, як до повноправного та рівноцінного члена суспільства.

Анотації

У статті **Погорілої Л.М. «Соціальна доктрина Римо-Католицької Церкви: творча робота жінки»** порушується ряд проблем соціального спрямування з погляду римо-католицького віровчення. Акцентується увага на жіночому потенціалі, який виступає новим щодо вирішення багатьох соціальних проблем сучасності. Зосереджується увага на позитивній позиції Церкви по відношенню до активної діяльності жінки в суспільствотворенні.

In the article of **Pogorila L.M. «The social doctrine of Catholic Church: the creation role of woman»** infringes the numbers of social problems in a view of Catholic doctrine. It rapt attention of women potential, which is a new to deciding of many social problems of modern life. It consider positive position of Church to active woman's work in social creation.